

RESOURCES, MOBILITY, AND CULTURAL IDENTITY IN NORSE GREENLAND AD980-1450

2009 - årsrapport til Kommissionen for videnskabelige undersøgelser i Grønland.

UMTS/IPY-bevillinger for 2007 og 2008

Jette Arneborg, Nationalmuseet, Danmark.

INDHOLD

Baggrund.....	2
Aktiviteter i 2009.....	3
Feltarbejde.....	3
Rekognoscering og præcisionsopmålinger.....	4
Arkæologiske undersøgelser ved ruingruppe Ø172.....	7
mtDNA analyser på skeletter fra udgravningerne i 2008.....	9
Pollen.....	10
Formidling - 2009.....	10
Planlagte aktiviteter 2010.....	10
Rapporter.....	11
2009.....	11
2008.....	11
2007.....	12
2006.....	12
2005.....	12
Publikationer.....	12

BAGGRUND

Projektet Resources, mobility, and Cultural Identity in Norse Greenland AD 980 – 1450 integrerer undersøgelser af enkeltpladser og regional undersøgelse med geografisk udgangspunkt i det sørige område, Vatnahverfi, som ligger central i den norrøne Østerbygd.

Vatnahverfi-området var tæt bebygget i middelalderen og det samme gælder i dag, hvor flere af de norrøne bopladser er genbosat af moderne fåreholdere.

Projektet forbinder fortiden med nutiden, blandt andet gennem særprogrammet "Kids archaeology" (Rapport 2008).

Projektet integrerer traditionel arkæologisk metode, miljøarkæologi (zooarkæologi, pollen, makrofossiler, jordbundsanalyser, DNA etc.), isotopanalyser, human-genetiske undersøgelser, klimaforskning og landskabs- og bebyggelsesmodellering.

Projektet samarbejder nationalt og internationalt indenfor rammerne af forskernetværket NABO (se NABO hjemmeside: www.nabohome.org).

Projektets overordnede problemstillinger:

- De naturgivne forudsætninger for bosætningen?
- Bosætningens økonomiske grundlag?

- Hvorledes udvikledes området – hvilke områder blev først bosat? Og hvorfor?
- Affolkning – hvornår og hvorfor?
- Hvordan var de kulturelle, sociale og økonomiske relationer mellem de enkelte gårde?

Projektet har fået UTMS/IPY bevillinger fra KVUG ved uddelingerne i 2007 og 2008, og der er foretaget feltarbejde i Grønland i feltsæsonerne 2007 – 2009.

Projektet bygger videre på og supplerer undersøgelser, der blev foretaget af SILA, Nationalmuseet i 2005 og 2006.

Projektet indgår i Nationalmuseets forskningssatsning *Nordlige Verdens* 2009 - 2012.

AKTIVITETER I 2009

FELTARBEJDE

Årets feltarbejde fokuserede på

Rekognoscering og præcisionsopmåling af ruiner i Vatnahverfis kystnære område i perioden 24-06 – 12-07. 30 ruingrupper blev besøgt, og heraf blev de 20 opmålt med GPS.

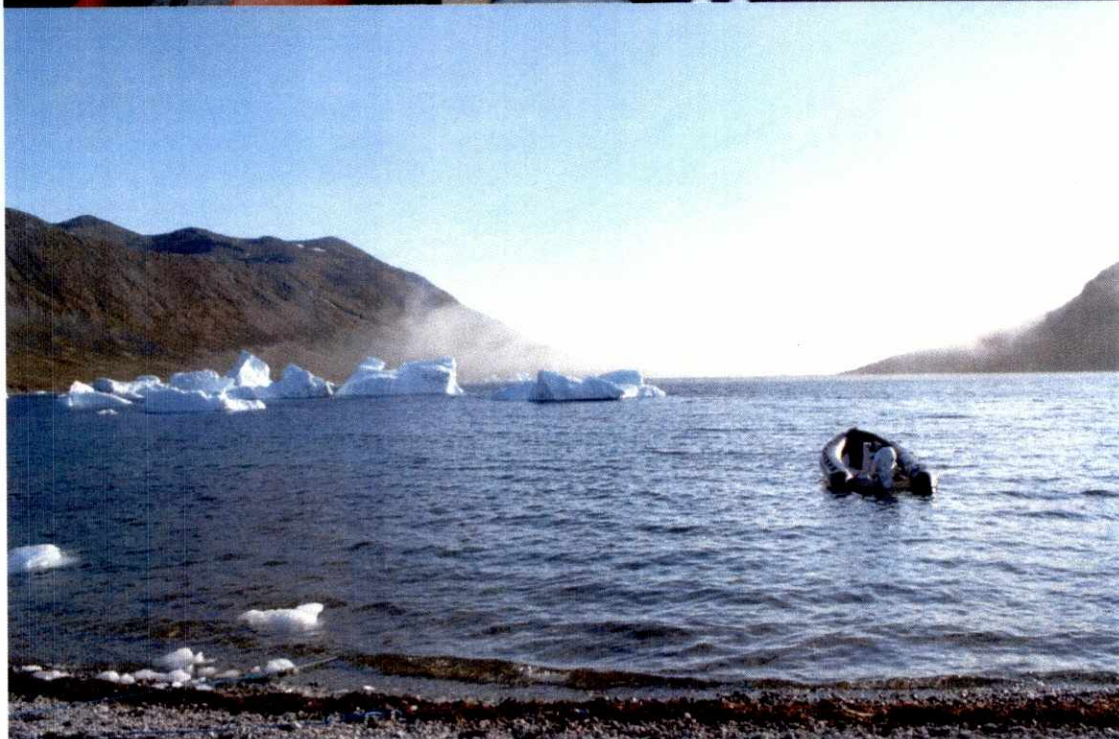
1. Arkæologiske undersøgelser ved ruingruppen Ø172.

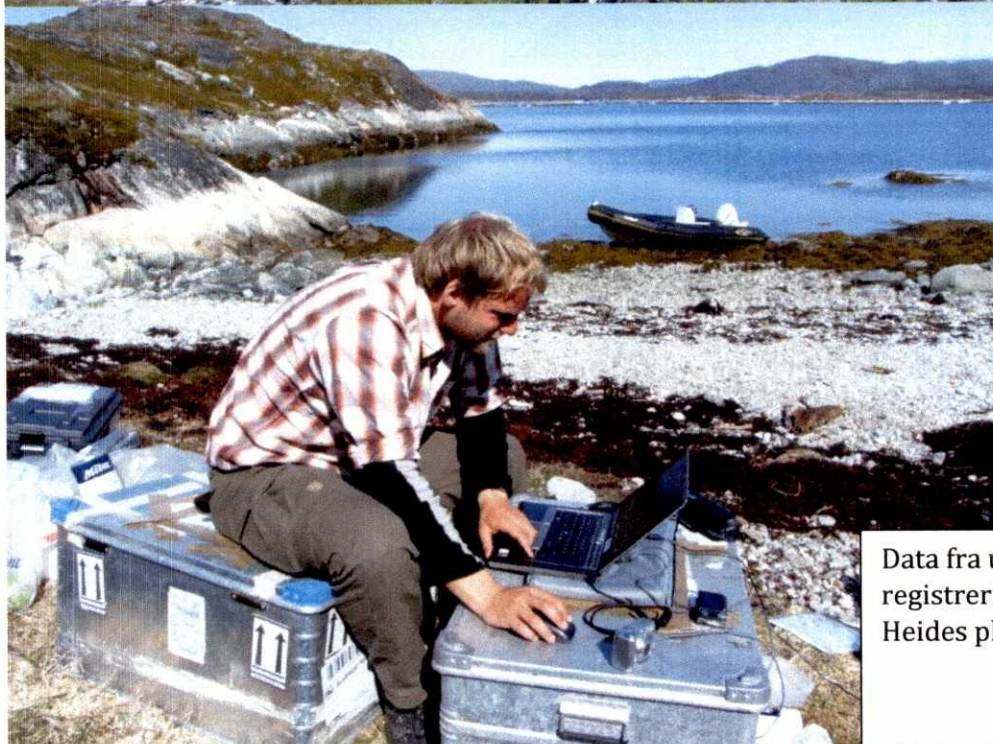

Årets felthold fra venstre til højre:
Konrad Smiarowski, Louise Felding,
Ramona Harrison, Poul Baltzer
Heide, Norie Manigault, Christian
Koch Madsen og Seth Brewington.
Fotograferet ved ruingruppe Ø59 ved
Sissarluttoq, Igaliku fjord.

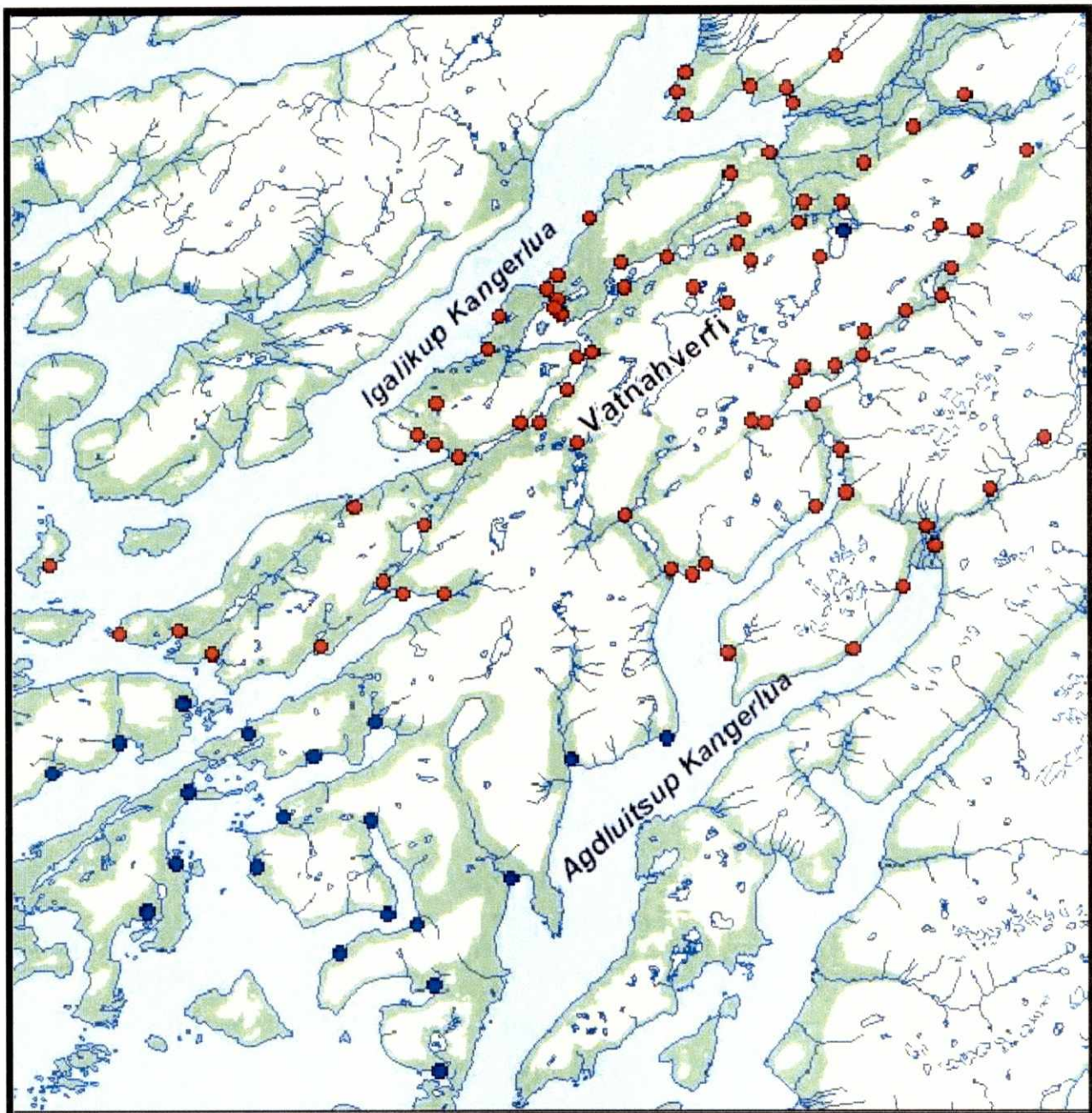
REKOGNOSERING OG PRÆCISIONSOPMÅLINGER

Feltarbejdet fandt sted i perioden 26. juni – 12. juli under ledelse af stud.mag Christian Kock Madsen. Sammen med Christian bestod rekognosceringsholdet af phd-studerende Poul Baltzer Heide, Aarhus Universitet og phd-studerende Konrad Smiarowski, City University New York. Udover ruinrekognosceringen blev der foretaget borer på pladserne med henblik på vurdering af bevaringsforholdene.

Data fra undersøgelserne – især registreringen af varder - indgår i Poul Heides phd-projekt på Aarhus universitet

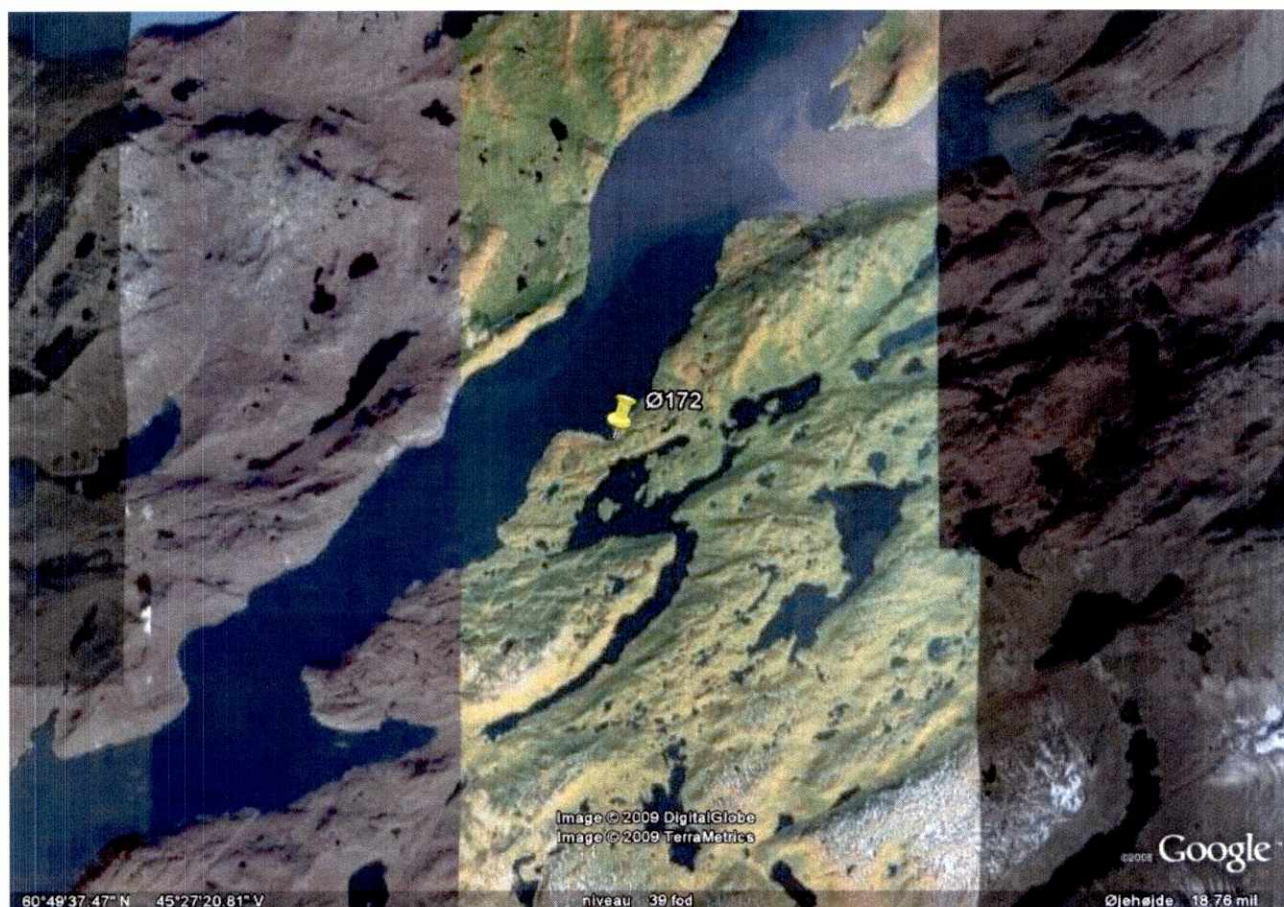
Ruingrupper markeret med rødt blev beskrevet og opmålt i 2005-2007. Ruingrupper med blå markeringer blev beskrevet og opmålt i 2009

Kort: C.K. Madsen

ARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER VED RUINGRUPPE Ø172

Deltagere: Fra Danmark: Louise Felding Københavns Universitet, Christian Koch Madsen, Københavns Universitet & Nationalmuseet. Fra USA: Seth Brewington, Ramona Harrison, Norie Manigault og Konrad Smiarowski, alle City University New York.

Leder af udgravningsholdet var Konrad Smiarowski.

Ruingruppe Ø172 er en typisk kystgård, placeret i en lille bugt i Igaliku Fjord.

Undersøgelserne ved Ø172 var en fortsættelse af undersøgelserne i 2008, og hensigten er at undersøge det økonomiske grundlag for gården over tid. Udover dyreknoget blev der indsamlet materialeprøver (oldsager, træprøver, jordprøver til pollen, entomologi m.m.) der belyser den materiale kultur og de omgivende naturgivne betingelser, blandt andet klimaændringer.

Møddingsundersøgelserne ved
ruingruppe Ø172.

Data fra undersøgelserne indgår i Konrad Smiarowskis phd-projekt om nordboernes marine økonomi.

Træprøverne analyseres af Mike Church University of Durham UK, mens det er hensigten at sende jordprøver til arkæoentomologiske undersøgelser hos Allison Bain, Laval University Quebec CA. Det er ligeledes tanken, at Elisabeth Pierce, Glasgow University UK indgår i/ forestår analysen af genstandsmaterialet.

MTDNA ANALYSER PÅ SKELETTER FRA UDGRAVNINGERNE I 2008

Genetiske undersøgelser (mtDNA) af skeletter, som blev indsamlet på kirkegården ved ruingruppe Ø64 i felt sæsonen 2008 (se rapport for 2008) viser overraskende, at de døde på mødrene side er af keltisk oprindelse. Lignende genetiske undersøgelser af skeletter fra samme tidsperiode (omkring 1000) fra kirkegården ved Keldudalur på Nordisland giver samme resultater. Undersøgelsen resultater publiceres i 2010 i online tidsskriftet *Genetics*. mtDNA-analyserne er foretaget af Linea Melchior på Retsmedicinsk Institut og finansieret af Lundbeck fonden (bevillinghaver: Niels Lynnerup).

I 2010 vil desuden de dødes fædrene ophav søges belyst gennem nye genetiske undersøgelser på Centre for GeoGenetics ved Statens Naturhistoriske Museum.

Materialeprøverne fra mtDNA analyserne er videresendt til professor Doug Price, University of Wisconsin til strontium-analyser, for at belyse, om de enkelte individer på kirkegården ved Ø64 er født og opvokset i Grønland, eller om de har tilbragt deres barndom andre steder og først senere i livet er rejst til Grønland.

POLLEN

Der er i tidligere feltsæsoner indsamlet pollenprøver ved gårdene i Vatnhaverfi med henblik på undersøgelser af de ændringer i de naturlige omgivelser – dels forårsaget af klimaændringer, dels på grund af den humane påvirkning af landskabet.

Analyserne foretages på Aberdeen University (UK) indenfor rammerne af Leverhulme Trust programmet *Footprints on the Edge of Thule* (under ledelse af professor Kevin Edwards). Analyserne blev igangsat 2009 (phd-stipendium).

FORMIDLING - 2009

J. Arneborg: indlæg - Nordlige verdener – Nordlige marginaler? – workshop arrangeret indenfor rammerne af Nationalmuseets satsningsområde Nordlige Verdener. 9. februar.

J. Arneborg: Indlæg om projektet Resources, mobility, and Cultural Identity in Norse Greenland AD 980 – 1450 i forbindelse med KVUG's offentlige præsentation af KVUG-finansierede IPY projekter. Nuuk 16. – 20. februar 2009.

J. Arneborg: Vatnahverfi-projektet – Islænderne i Grønland. Foredrag i Nationalmuseets E-klub. April 2009

J. Arneborg: om fortidig og nutidig bosætning i Vatnahverfi. I forbindelse med Grønlands officielle ønske om optagelse på UNESCO's tentative liste for World Heritage. ICOMOS, Danmark – maj 2009

J. Arneborg: Nordbokoloniseringen af Island og Grønland. Migrationsseminar. Københavns Universitet. 5. – 6. maj

J. Arneborg: indlæg om Greenland Isotope Project. Global Long Term Human Ecodynamics Conference – Eagle Hill Maine US October 14-18th 2009

K. Smiarowski & R. Harrison: Establishing Age and Season of Death from Incremental Annual and Seasonal Dentine and Cementum Layers of Phocid Teeth - A Praktikum at the Laboratory for Prehistory and Bioarchaeology at Laval University, Québec City, Canada. November

Christian Koch Madsen foredrag i Kulturhistoriske Forening Slagense, december 2009.

Christian Koch Madsen bidrag til og deltagelse i dokumentarserien "Climate and Civilization" produceret af Climatic Productions/Wildfire Television til Channel Four (GB), History Television (Canada) og Discovery International. Filmholdet optog film af udgravningerne ved ruingruppe Ø172.

PLANLAGTE AKTIVITETER 2010

NABO/IPY-møde i Edinburgh/Glasgow om fremtidige samarbejdsprojekter. J. Arneborg deltager. Marts.

Viking and Norse Materiality in the North Atlantic: developing new approaches and integrating research frameworks. Workshop på universitetet i Birmingham – finansieret af European Science Foundation. J. Arneborg medansøger og deltager. April. Mødet tænkes munde ud i etablering af netværkssamarbejde omkring den norrøne, nordatlantiske materielle kultur.

Seminar på universitetet i Bergen: The birth of Christian life in the Nordic region. J. Arneborg medarrangør og indlæg: The Earliest church sites at Greenland 6.- 7. Maj.

Advanced seminar – “Crisis, what crisis? Collapses and Dark Ages in comparative perspective” McDonald Institute, Cambridge. J. Arneborg indbudt foredragsholder. 17th and 18th of May 2010

Phd-stipendium. Vatnahverfi-projektet har som led i Nationalmuseets satsningsområde Nordlige Verdener/bevilling fra Augustinusfonden fået tildelt et phd-stipendium til Christian Koch Madsen. Problemstillingen er *nordboernes terrestriske økonomi* primært med udgangspunkt i data indsamlet i Vatnahverfi-projektet 2005 – 2009.

Etablering af netværkssamarbejde omkring temaet *Klimaudviklingen i Nordatlanten – Kulturerne i Nordatlanten* mellem Nationalmuseet (J. Arneborg), GEUS (A. Kuijpers) og Geologisk institut v Aarhus Universitet (Marit-Solveig L.S. Seidenkrantz). I samarbejdet indgår forskere fra Memorial University, Newfoundland.

Feltarbejdet i 2010 vil have fokus på gårdenes terrestriske og marine økonomi (møddingsundersøgelser) og sociale og religiøse struktur (færdiggørelse af undersøgelserne af kirkegården ved Ø64, som blev påbegyndt 2008). Den danske finansiering er endnu ikke på plads.

RAPPORTER

Alle rapporter er publiceret på : www.nabohome.org

2009

Madsen, C. K.: Norse Coastal Farms. Field Report of a Survey in the Southwest “Vatnahverfi Peninsula”. Summer 2009

2008

Arneborg, J. Resources, mobility and Cultural Identity in Norse Greenland AD 980 – 1450. Årsrapport til Kommissionen for videnskabelige undersøgelser i Grønland. UMTS/IPY-bevillinger for 2007 og 2008.

Arneborg, J., Hebsgård, M., Lynnerup, N., Madsen, C.K., Paulsen, C.P. & Smiarowski, K, 2009: - Resources, Mobility, and Cultural Identity in Norse Greenland, Vatnahverfi Project – Report from the Field Work 2008. Danmarks Middelalder & Renæssance, Nationalmuseet, Feltrapport 26, 2007, København.

Smiarowski, K. Archaeological Investigations in Vatnahverfi, Greenland 2008 Season Preliminary Report.

Oscar Aldred & Christian Koch Madsen. Rapport fra feltarbejde i Island 2008: Réttir in the landscape.

Christian Koch Madsen: Rapport fra feltarbejde i Island 2008 Herding Structures in Northern Iceland.

2007

Smiarowski, Konrad: Greenland 2007 Field Season Preliminary Report. CUNY Graduate Center PhD Program in Archaeology. 2007

Algreen Møller, Niels (ed.), Lund Johansen, Louise, Koch Madsen, Christian, Felding, Louise, Baltzer Heide, Poul & Smiarowzki, Konrad: Udgravninger af norrøne kirkergårde og møddinger. Rapport om opmålinger og udgravninger i Vatnahverfi, Sommeren 2007. SILA Feltrapport nr. 26: 62 pp., 2007.

2006

Algreen Møller, Niels & Koch Madsen, Christian: Gård og Sæter, Hus og Fold - Vatnahverfi 2006. Rapport om besigtigelser og opmålinger i Vatnahverfi, sommeren 2006. SILA Feltrapport nr. 25: 39 pp., 2006.

2005

Algreen Møller, Niels & Koch Madsen, Christian: Rapport om rekognoscering og opmåling af nordboruiner i Vatnaverfi Sommeren 2005. SILA Feltrapport nr. 24: 39 pp., 2006.

PUBLIKATIONER

2008 - Madsen, Christian Koch: Får, geder og folde i det norrøne Vatnahverfi. *Grønland* 1 2008:4-14

2007 - Møller, Niels Algreen & Christian Koch Madsen: Med friske skridt i forgængeres fodspor. *Grønland* 5-6, 2007:306-314

2010 – McGovern, T., S. Arge, J. Arneborg, P. Ascough, A. Casely, M. Church, C. Cook, A. Dugmore, A. Einarsson, G. Hambrecht, R. Harrison, U. Ingason, S. Jóhannesdóttir, C. Keller, I. Lawson, G. Luca, C.K. Madsen, A. Newton, A. Ogilvie, S. Peridikaris, H. Roberts, I. Simpson, K. Smiarowski, A. Thompson & O. Vésteinsson: Viking in the International Polar Year 2007-09 still bloodthirsty, but also ecodynamic and educational. *Proceedings Viking Congress Reykjavik & Reykholt, 2009*.

A.E.J. Ogilvie, J. Woollett, K. Smiarowski, J. Arneborg, S. Troelstra, A. Kuijpers, Albína Pálsdóttir & T.H. McGovern: Seals and Sea Ice in Medieval Greenland. Indsendt til *Human ecology*.

Bishop, Rosie R., Mike J. Church, Andrew J. Dugmore, Phil Clogg, Christian Koch Madsen & Niels A. Møller: Palaeoenvironmental Investigations at Ø69, Greenland. Indsendt til JONA – *Journal of the North Atlantic*.

Melchior, L., N. Lynnerup, J. Arneborg, G. Zoëga, T. Kivisild, E. Willerslev, M.T.P. Gilbert & J. Dissing: mtDNA analysis of early Christians in Iceland and Greenland. Indsendes til *Genetics* – januar 2010.